

George Orwell - 1984

Úryvek

Za Winstonovými zády stále ještě někdo žvanil z obrazovky o šedé litině a o překročení Deváté tříletky. Obrazovka současně přijímala a vysílala. Každý zvuk, který Winston vydal a jenž byl hlasitější než velmi tiché šeptání, obrazovka zachycovala; a co víc, pokud zůstával v zorném poli kovové desky, bylo ho vidět a slyšet. Samozřejmě, člověk si nikdy nebyl jist, zda ho v daném okamžiku sledují. Jak často a podle jakého systému Ideopolicie zapínala jednotlivá zařízení, bylo hádankou. Předpokládalo se, že sledují každého neustále. A rozhodně mohli zapnout vaše zařízení, kdy se jim chtělo. Člověk musel žít – a žil, ve zvyku, který se stal pudovým, – v předpokladu, že každý zvuk, který vydá, je zaslechnut, a každý pohyb, pokud není tma, zaznamenán. Winston zůstal obrácen zády k obrazovce. To bylo bezpečnější; ačkoli, jak dobře věděl, i záda mohou ledacos prozradit. Kilometr odtud se tyčila nad špinavou krajinou vysoká bílá budova Ministerstva pravdy, jeho pracoviště. Toto je Londýn, pomyslel si s jistou nechutí, hlavní město Územní oblasti jedna, třetí nejlidnatější provincie Oceánie. Snažil se vydolovat nějakou vzpomínku z dětství, která by mu řekla, zda Londýn býval vždycky takový. Byla tu odjakživa tahle vyhlídka na rozpadající se domy z devatenáctého století, podepřené z boku dřevěnými trámy, s okny zatlučenými překližkou a střechami z rezavého plechu, těmi vetšými zahradními zdmi bortícími se na všech stranách? Byly tu odjakživa trosky po bombardování, nad nimiž ve vzduchu víří prach z omítky, i vrby sklánějící se nad hromadami suti? A prostranství, kde bomby vymýtily větší plochu, na níž pak vyrazili ubohé kolonie dřevěných chatrčí, podobných kurníkům? Ale nemělo to smysl, nemohl si vzpomenout: z dětství mu v paměti nezůstalo nic než pár jasně osvětlených obrázků, které neměly žádné pozadí a byly většinou nesrozumitelné. Ministerstvo pravdy, v newspeaku Pramini (Newspeak byl úředním jazykem Oceánie. O její struktuře a etymologii viz Dodatek.), se děsivě lišilo od všech ostatních objektů v dohledu. Byla to obrovská stavba tvaru pyramidy ze zářivě bílého betonu, která se terasovitě vypínala do výšky 300 metrů. Z místa, kde stál Winston, se dala na bílém průčelí přečíst ozdobným písmem vyvedená tři hesla Strany:

VÁLKA JE MÍR

SVOBODA JE OTROCTVÍ

NEVĚDOMOST JE SÍLA

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

- začátek díla, skrze hlavního hrdinu se dozvídáme základy o prostředí a době, kdy se děj odehrává

- **téma a motiv**

- **téma** - neustálé sledování, manipulace, strach, fungování totalitních režimů
- **motivy** - udržovací válka, thoughtcrime, 2 minuty nenávisti, dělení obyvatel na třídy, nedostatek komodit, "vítězství" (leitmotiv, cigarety, gin, sídliště, ...)

- **časoprostor**

- **čas** - budoucnost (rok 1984) - autorova předtucha, jak by mohla vypadat společnost ve fiktivní budoucnosti
- **prostor** - Londýn, jedno z měst Oceánie, jednoho ze tří zbývajících mocností na světě (sousední s Eurasií a Eastasií) - opět předpověď do budoucna, co by se mohlo se světem stát

- **kompoziční výstavba**

- Členěno do tří částí - podle vývoje postavy
  - * první část ví, že je něco špatně, ale nevzdoruje proti straně;
  - * ve druhé části se seznámí s Julií a postupně dělají více a více přestupků proti ideologii, až si nakonec pronajmou pokoj v prolétské čtvrti a čtou knihu, která údajně vysvětluje princip fungování totality;

- * třetí část obsahuje děj na ministerstvu lásky, kde Winstona mučí a přetvářejí ho jako člověka, aby věřil ideologii
- * na konci je doslov - autor vysvětluje původ a detaily o *newspeaku* (odosobněný jazyk bez emocí, nelze v něm vyjádřit žádné protiideologické myšlenky)
- dále členěno do kapitol - podobně dlouhé, druhá část nejdelší
- časová kompozice chronologická

• literární žánr a druh

- **druh:** epika, próza
- **žánr:** román

• vypravěč

- nadosobní vševědoucí, nevyjadřuje názor, jen popisuje děj
- er-forma

• postava

- Winston Smith - hlavní, fiktivní, přirozená; vývojová postava - postupně se odhodlává k více a více přestupkům proti zákonu, po zatčení a mučení se z něj naopak stává prázdný člověk, který už nemá žádné revoluční myšlenky a naopak miluje Stranu a Velkého bratra
- Julie - vedlejší, fiktivní, přirozená; spíše statická - už před Winstonem měla několik ilegálních milenců, po zatčení je stejná jako Winston a jejich láska mučením zmizela
- Velký bratr - vedlejší, fiktivní, nadpřirozená - nevíme o ní nic, ani jestli existuje; je to tvář a modla Strany, na plakátech, ale jinak v ději nevystupuje
- Emanuel Goldstein - vedlejší, fiktivní, nadpřirozená - také o ní nic nevíme, je protikladem Velkého bratra - ztělesňuje opozici proti Straně, nejčastěji se objevuje ve 2 minutách nenávisti jako osoba, která může za všechno zlé, prý je vůdcem Bratrstva.
- O'Brien - vedlejší, fiktivní, přirozená - jeden z vrchních hodnostářů Strany, oklame Winstona s Julií jako vůdce podsvětí organizace Bratrstvo, po celou dobu je sleduje a čeká na důkazy k zatčení, pak je mučí na ministerstvu lásky

• vyprávěcí způsoby

- er-forma

• typy promluv

- přímá a nepřímá řeč - ne v ukázce, přímá v uvozovkách

• jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku

- spisovný jazyk
- neologismy - některé výrazy jsou v autorově vymyšleném jazyce - *newspeak* - v ukázce Ideopolicie, Pramini, dále vaporizace, doublethink
  - * newspeak je vymyšlený úřední jazyk Oceánie, který je osvobozen od veškerých emocí a význačnosti, lze jím vyjádřit pouze myšlenky v souladu s ideologií
- věty v dějových částech jednoduché nebo krátká souvětí - akčnější plynutí děje
- ve filozofických pasážích (především kniha vysvětlující fungování režimu) jsou spíše delší souvětí - je to vlastně úvaha nebo zamyšlení bez děje - vyjadřuje složité myšlenky

• tropy a figury a jejich funkce ve výňatku

- jazyk není moc bohatý na figury ani tropy
- oxymoron - válka je mír, svoboda je otroctví - ironicky ukazuje nesmyslnost totalitních režimů
- symbol - Velký bratr - symbol manipulace, nevíme o něm nic - způsobuje to tajemno

Literárně historický kontext a autor

George Orwell (Eric Arthur Blair) byl významný anglický autor antiutopií. Narodil se v Indii, studoval v Anglii, pak se vrátil do Barmy pracovat jako policista. Byl i významným novinářem a esejistou. Kritizoval imperialismus a kapitalismus, ale i totalitní režimy v Rusku, za WWII pracoval pro BBC. Velmi známý svou analýzou fungování totalitních režimů. Tvořil především za a po WWII. Spoustu věcí předpověděl do budoucna, např. sledování veřejného prostoru, televizní obrazovky, NSA v USA. Proslavil se hlavně svým dílem *Farma zvířat*, což je alegorie (bajka v próze) na komunistický režim, a tímto dílem. U nás zakázáno, vycházelo v samizdatu, v západních zemích kriticky dobře přijato. Spoustu citátů z knihy přešlo do obecné znalosti - Velký bratr tě sleduje. Z autorů tvořící podobný žánr je např. Ray Bradbury a především jeho dílo *451 stupňů Fahrenheita*, nebo *Martánská kronika*.